

πολλήν χάριν τὰς προτάσεις τοῦ ἀδελφοῦ της, διότι ἡ φιλοξενία εἶναι ἰδιόζουσα τῶν Καναδῶν ἀρετὴ. Δύο ὥρας διήρκεσεν ἡ ἐπίσκεψις τοῦ φίλου μας χωρὶς νὰ τὰς αἰσθανθῇ. Ἐξελθὼν δὲ ἀνεχώρησεν εἰς Scioto-Town, συντροφευθεὶς μέχρι τοῦ τόπου τῆς ἀναχωρήσεως ἀπὸ τὸν Καναδόν. Ἐνῶ δὲ οὗτος ἤτοιμαζέτο νὰ ἐπιστρέψῃ·

— Ποῦ εἶναι, ἠρώτησε, τὰ ὄπλα σου;

— Δὲν ἔχω, ἀπεκρίθη ὁ Βουσσὺς.

— Δὲν ἔχεις; πηγαίνεις πρὸς Δυσμάς καὶ δὲν ἔχεις οὔτε revolver οὔτε bowie-knife διὰ νὰ σε σκότωνται (*);

— Ὦ! ὁ διάβολος δὲν εἶναι μαῦρος ὅσον τὸν ζωγραφίζουν.

— Ἐνθυμοῦ, φίλε μου, τὸ ἐξῆς· ὑπάγεις εἰς τὸ πον ἐχθρικόν, πρόσχε λοιπόν. Ὅμιλει ὀλίγα καὶ κράτει πάντοτε τὸ κοντάκιον ἐνὸς revolver. Ἔστο βέβαιος ὅτι θὰ σε ἐμπλέξουν εἰς ἐριδας, καὶ ὅτι θὰ ἔγῃς ἐναντίον σου τὸν κόσμον ὅλον. Ὅλοι οἱ κἄ τοικοι τῆς πόλεως εἶναι χρεωφειλέται σου· καὶ εἰς τοιαύτας περιστάσεις, μία μαχαιριὰ εἶναι ἐξόφλησις. Ἐάν πάθῃς, ποῖος θὰ φροντίσῃ διὰ σέ; ποῖος θὰ καταδιώξῃ τὸν φονέα; Ὅσοι τὸν ἰδοῦν θὰ κλείσουν τὰ μάτια των. Θὰ σε θάψουν ὑπὸ δένδρα σχοίνων, καὶ τὸ μνημόσυόν σου ἀπαλεσθήσεται μετ' ἧχου.

— Εἶναι λοιπόν ληστῶν τόπος τὸ Ὄϊον;

— Ὁχι· εἶναι τόπος καλλιεργημένος, κατοικημένος, ἔχων δρόμους σιδηροῦς περιστοτέρους ἀπὸ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, καὶ ὅλοι ἡξεύρουν νὰ διαβάξουν, νὰ γράφουν καὶ νὰ λογαριάζουν, μάλιστα νὰ λογαριάζουν τὸ κατ' ἐμέ, δὲν ὑπάρχει ὠρσιώτερον μέρος ὑπὸ τὸν ἥλιον. Κατὰ δυστυχίαν ὁμῶς οἱ κάτοικοι ἀγαποῦν τὰς δίκας, ὡς καταγόμενοι ἀπὸ Ἀγγλους. Αἱ δίκαι γεννοῦν ἐριδας, αἱ ἐριδεὶ μάχας, καὶ αἱ μάχαι φόνους. Ὅλοι εἶναι ὠπλισμένοι, καὶ σπάνιον εἶναι ὅταν τις φάγῃ ἕνα γρόνθον, νὰ μὴν τὸν πληρώσῃ μὲ μίαν μαχαιριάν. Ἐνεκα τούτου συμβαίνουν θάνατοι διὰ τοὺς ὁποίους κινεῖς δὲν φροντίζει, ἐκτὸς μόνον ἂν ὁ φονευθεὶς ἀνήκῃ εἰς πλουσίαν καὶ ἰσχυρὰν οἰκογένειαν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ δικασταὶ εἶναι ἐκλέξυμοι, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοὺς ἐκλογεῖς· οὗτοι δὲ ἐκλέγουν ἐκεῖνους οἱ ὁποῖοι συνέτρεξαν εἰς τὸ νὰ κερδήσουν τὴν δίκην των. Πλὴν τούτου ἡξεύρε ὅτι τὰ τάλλαρα εἶναι σπάνια, καὶ ὅτι εἶναι πολλὰ εὐχάριστον εἰς ἕνα δικαστὴν νὰ κερδαίνῃ τὸν ἄρτον του προφέρων μίαν μόνην λέξιν· ἀθῶος. Καὶ τρώντι, πρὸς τί ἂν ὁ φονεὺς κρεμασθῇ ἢ ὄχι; ὁ θάνατος τοῦ ἐνόχου δὲν ἐπαναφέρει εἰς τὴν ζωὴν τὸν φονευθέντα· ἐξ ἐναντίας, προσθίεται εἰς τὴν παθοῦσαν οἰκογένειαν ἄλλην μίαν. Εἶναι τόσον ἐπικερδὲς νὰ κάμῃ τις χάριν!

— Καὶ ὁ νόμος τοῦ Λόντς;

— Ναί· ἤρχισε νὰ ἐκτελεῖται καὶ αὕτη ἡ συνή-

θεια, ἡ ὁποία θὰ γαίνη μετ' ὀλίγον γενικωτέρα· ἀλλὰ νομίζει· ὅτι ὁ δικαστὴς Λόντς εἶναι ἀλάνθιστος; Προτιμᾷς νὰ σε κρίνουν ἐντὸς δέκα λεπτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν πεντακῶσιοι ἢ ἑξακῶσιοι ἄνθρωποι συρίζοντες καὶ θαύζοντες ἀντὶ ν' ἀκούσουν τὴν ὑπεράσπισίν σου, ἢ νὰ σε δικάσῃ ἕνας διεφθαρμένος δικαστής; Τὸ κατ' ἐμέ, ἂν μὲ συγχωρηθῇ νὰ ἐκλέξω, θὰ προτιμήσω τὴν διεφθορὰν τοῦ δικαστοῦ ἀπὸ τὴν κτηνωδίαν τοῦ ὄχλου.

— Δὲν εἶσαι, βλέπω, ὁπαδὸς τῆς δημοκρατίας.

— Εἰμι, φίλε μου, ὅσον δὲν ὑποθέτεις· ἀλλὰ βδελύττομαι τὴν τυραννίαν τοῦ ἀμαθοῦς ὄχλου. Βεβαίως τὰ ἐλαττώματα περὶ τῶν ὁποίων σε ὀμιλῶ δὲν εἶναι ἔμφυτα εἰς τὴν δημοκρατίαν. Ἡμπεροῦν νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ στοχάζομαι ὅτι θὰ γαίνη· ἀλλ' ἐν ὅσῳ ὑπάρχουν, ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν τὸν νοῦν μας. Διὰ τοῦτο, φίλτατέ μου ἐξῆλθε, σὲ συμβουλεύω νὰ εἶσαι φρόνιμος, νὰ μὴ βάλῃς βᾶσιν εἰμὴ εἰς σὲ αὐτόν, ν' ἀποφεύγῃς τὰς ἐριδας, καὶ ἂν δὲν ἡμπορῇς νὰ τὰς ἀποφύγῃς ὅλως διόλου, ν' ἀποφεύγῃς τοῦλάχιστον τοὺς ἀνακριτάς, τοὺς εἰσαγγελεῖς καὶ πᾶν εἶδος δικαστῶν. Δάμνασε μόνος τὸ δίκαιόν σου· τοῦτο εἶναι τὸ ἀσφαλέςτερον. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἔθιμον, καὶ ὡς ἡξεύρεις, πρέπει νὰ σεβώμεθα τὰ ἔθιμα ἐκάστου τόπου. Ὑγιαίνει. Λάβε τὸ revolver τοῦτο καὶ τοῦτο τὸ bowie-knife· μὴν τὰ μεταχειρισθῇς εἰμὴ εἰς τὴν τελευταίαν ἀνάγκην, ἀλλὰ τότε κτύπα. Καλῆτερα νὰ φονεύσῃς σὺ τὸν διάβολον παρὰ νὰ σε φονεύσῃ αὐτός. Θὰ μ' εὔρης εἰς Μοντρέαλ.

Καὶ μετὰ ταῦτα ἐχωρίσθησαν οἱ δύο φίλοι· ἀλλ' ὁ Βουσσὺς ἦτο περίλυπος, διότι αἱ συμβουλαὶ τοῦ Ῥοκεδρὺν τὸν κατετάραξαν. Ἐλθὼν εἰς τὸν τελευταῖον σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου, δύο λεύγας ἀπέχοντα τοῦ Scioto-Town, ἀνέβη εἰς ἄμαξαν συνοδοιπόρον ἔχων ἄνδρα πεντήκοντα περίπου καὶ πέντε ἐτῶν, ψαρομάλλην καὶ εὐπρόσωπον. Ἦτο δὲ οὗτος, ὡς ἐνόησεν, ὁ πατὴρ τῆς ὠραίας Κόρας, ὁ Σαμουήλ Βουττερλάου.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

— 000 —

Giornale de l'assedio di Costantinopoli 1453 di Nicolò Barbaro P. V. Corredato di note e documenti per Enrico Cornet. Vienna. Libreria Tandler et comp. 1856. Ἦτο: «Ἡμερολόγιον τῆς ἐν ἔτει 1453 πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ Νικολάου Βαρσάρου, ἑνετοῦ πατρικίου» ᾧ προσετέθησαν σημεῖώσεις τε καὶ ἐγγραφα ὑπὸ Ἑρρίκου Κορνέτου. Ἐν Βιέννῃ, 1856. (Κίς 8ον. 14 σελ. 82.)

(Τόμ. 1^{ος} φολιάδ. 194 καὶ 195.)

«Οἱ ἡμέτεροι ἐποιοῦν θαύματα ὑπερασπιζόμενοι, δηλαδὴ ἡμεῖς οἱ Ἑνετοί, τὸ μέρος ὅπου ἦτο ὁ προμαχών· ἐκεῖ οἱ Ῥηθέντες Τοῦρκοι ἐμάχοντο τρομερά· ἀλλὰ ματαίᾳ ἦτο ἡ ἡμετέρα ἄμυνα, διότι ὁ αἰώνιος Θεὸς εἶχεν ἤδη ἐκδώσει τὴν ἀπόφασιν, ὅτι ἡ πόλις

(*) Revolver ὀνομάζονται, ὡς γνωστόν, τὰ πρό τινων ἐτῶν εὐρέως πολυδιακρινόμενα πιστόλια, καὶ bowie-knife μάχαιραι μὲ δάκτυλ πλατεῖαι καὶ κοπιτεραί, δι' ὧν οἱ κάτοικοι τῶν δυτικῶν μερῶν τῆς Ἀμερικῆς λύουσι συνήθως τὰς ἐριδας των.

αὕτη ἔπρεπε νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, καὶ ὅτε ἀπεράσισεν ὁ Θεός, οὐδὲν ἰσχύει ὕθεν πάντες ἡμεῖς οἱ χριστιανοί, οἵτινες εὐρέθημεν ἐν τῇ ἀξιοθρηνητῇ ἐκείνῃ πόλει, ἀνεθέσαμεν ἐαυτοὺς εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐλεήμονος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας, ὅπως ἐλεήσωσι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, αἵτινες ἐμελλον ν' ἀποθάνωσι κατὰ τὴν ὀριστικὴν μάχην τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Μίαν λοιπὸν ὥραν πρὸ τῆς ἡμέρας ὁ Τούρκος δεσπότης ἀφῆκε τὸ μέγα αὐτοῦ καννόνιον, καὶ ἡ βολὴ προσέβαλλε τὰς ἐπισκευὰς αἱ εἶχον ἐκείναι, κατηδάρισεν αὐτάς, καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου καπνοῦ τοῦ γενομένου ἕνεκα τοῦ καννονίου ἐκείνου οὐδὲν σχεδὸν ἐφαίνετο. Ἀλλ' οἱ ῥηθέντες Τούρκοι ἤρχοντο ὀπισθεν τοῦ καπνοῦ ἐκείνου, καὶ εἰσῆλθον Τούρκοι περὶ τοὺς τριακκοσίους ἐντὸς τοῦ ἐλάσσονος τείχους, καὶ Ἕλληνες καὶ Ἑνετοὶ ἀνδρείως ἀπεδίωξαν αὐτοὺς ἐκτὸς τοῦ ἐλάσσονος τείχους καὶ οὐκ ὀλίγοι ἐκείνων ἔπεσον· πάντες σχεδὸν ἔπεσον πρὶν ἢ προφθάσωσι νὰ διαβῶσι τὰ ἐλάσσονα τείχη. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο ποιήσαντες οἱ Ἕλληνες (7), ἐνόμισαν ὅτι ἀληθῶς ἐνίκησαν τοὺς ἐθνικοὺς ἐκείνους, καὶ πάντες ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ μεγάλην ἐλάβομεν παρρησίαν. Διωχθέντες ἀπὸ τοῦ ἐλάσσονος τείχους οἱ Τούρκοι ἀφῆκαν καὶ δευτέρου τὸ μέγα καννόνιον, καὶ οἱ ἐθνικοὶ οὗτοι ὡς σκύλοι ἔδραμον κατόπιν τοῦ καπνοῦ τοῦ καννονίου ἐκείνου, ὅλοι ἐκβεβακχευμένοι, εἰς τὸν ἄλλον ὠθοῦντες ὡς ἄγρια πρῦμα, ὥστε ἐντὸς τετάρτου τῆς ὥρας εἰσῆλθον Τούρκοι ἐπέκεινα τῶν τριάκοντα χιλιάδων εἰς τὰ ἐλάσσονα τείχη ταυτῶν κραυγάζοντες, ὥστ' ἐφαίνετο ὅτι ἦτο αὕτη ἡ κόλασις· αἱ δὲ κραυγαὶ ἤκούοντο μέχρι Ἀσίας. Εἰσελθόντες οἱ Τούρκοι οὗτοι εἰς τὰ ἐλάσσονα τείχη, εὐθὺς ἐκυρίευσαν τὸν πρῶτον φραγμὸν τοῦ ἐλάσσονος τείχους· ἀλλὰ πρὶν ἢ κυριεύσωσιν αὐτὸν ἱκανοὶ ἐφρονέθησαν παρὰ τῶν ὄντων ἐπὶ τοῦ τείχους διὰ λίθων ἐφόνευσεν δέ τις ὅσους ἤθελε. Κυριεύσαντες λοιπὸν τοῦτον τὸν πρῶτον φραγμὸν, Τούρκοι μετὰ Ἀζαπίδων κατεστάθησαν ἐν αὐτῷ, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσῆλθον εἰς τὸ ἐλάσσον τείχος ἐβδομήκοντα περίπου χιλιάδες Τούρκοι μετὰ τσαύτης ὁρμῆς, ὥστε ἀληθῶς ἐφαίνοντο ὄντες ἐκ τῆς καλῆς καὶ ἐντὸς ὀλίγου τὰ ἐλάσσονα τείχη κατεκλύσθησαν ὑπὸ Τούρκων ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἄκρην, αἵτινες ἀπεῖχον περὶ τὰ ἑξὶ μίλια ἀλλήλων. Ἀλλ', ὡς προεῖπον ὑμῖν, οἱ ἐπὶ τοῦ τείχους ὄντες τσαυταὶς ἐκ τῶν Τούρκων τούτων διέφθειραν λιθοβολοῦντες καὶ ῥίπτοντες ἀδυσωπῆτως αὐτοὺς ἀπὸ ἄνωθεν εἰς τὰ κάτω, τότε ἐφρονέθησαν, ὥστε οὔτε τεσσαράκοντα ἀμαζικὴ δὲν ἤρکان εἰς μεταφορὴν τῶν νεκρῶν· ἐφρονέθησαν δὲ οὗτοι πρὶν ἢ εἰσελθῶσιν εἰς τὸ φρούριον. Οἱ ἡμέτεροι χριστιανοὶ κατεῖχοντο ὑπὸ μεγίστου φόβου, καὶ ὁ γαληννότατος αὐτοκράτωρ προσέταξε νὰ σημάνωσι

τοὺς κώδωνας καθ' ἑκάστην τὴν πόλιν καὶ κατὰ τὰς θέσεις τοῦ τείχους, ἐκάστου κραυγάζοντος· ἔλεος, αἰὼνις Θεὸς! Οὕτω πῶς ἐκραύγαζον ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, καὶ μάλιστα αἱ μοναχαὶ καὶ αἱ παρθένοι· τοσοῦτος ἦτο ὁ κοπετός ὥστε ἤθελε κινήσει εἰς αἶκτον καὶ τὸν σκληρότερον Ἰουδαῖον. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιανὸς Γενουθῆσιος ἐκ Γενούης, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του (8), καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ πλοῖόν του, ὅπερ ἦτο παρὰ τὴν ἄλυσιν. Τοῦτον τὸν Ἰωάννην Ἰουστινιανὸν ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε διορίσει στρατηγόν. Καὶ φεύγων αὐτός εἰ καὶ στρατηγὸς ἐκραζεν· « αἱ Τούρκοι εἰσῆλθον εἰς τὸ φρούριον »· δεινὸς ὅμως ἐψεύδετο, διότι δὲν εἶχον εἰσέλθῃ εἰσελθεῖ. Ὁ δὲ λαός, ἀκούσαντες τοὺς λόγους τούτους τοῦ στρατηγοῦ, ὅτι οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον εἰς τὸ φρούριον, ὅλοι ἐπεδύθησαν εἰς φυγὴν, καὶ ἀμέσως ὅλοι κατέλιπον τὰς θέσεις αὐτῶν, καὶ ἔτρεχον πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπως κατορθώσωσι νὰ φύγωσι διὰ τῶν νηῶν καὶ τῶν τριήρων. Ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τούτου γενομένου κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ὁ παντοδύναμος Θεός· ἐξέδοτο τὴν σκληροτάτην ἀπόφασιν θέλων νὰ ἐκπληρώσῃ πάσας τὰς προφητείας· ὕθεν, ὡς εἶπον ὑμῖν, οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου εἰσῆλθον εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἐκ τοῦ μέρους τοῦ Ἀγ. Ῥωμανοῦ, ὅπου εἶχε κατεδαφισθῇ τὸ κατὰ ξηρὰν τείχος διὰ τῶν καννονίων. Ἀλλὰ πρὶν ἢ εἰσελθῶσιν εἰς τὸ φρούριον, τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ σύγκρουσις τῶν συναντηθέντων Τούρκων καὶ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ χριστιανῶν, καὶ τοσοῦτοι ἐφρονέθησαν, ὥστε τὰ πτώματα ἀπετέλουν εἰκοσιν ἀμαζῶν φόρτον. Ἀποθανόντων δὲ τῶν πρώτων Τούρκων, ἡ δευτέρα φάλαγξ ἐκινήθη κατόπιν καὶ ἤρχετο διασκορπιζομένη εἰς τὸ φρούριον, καὶ ὅσους εὗρισκεν ἐν τῷ φρουρίῳ, ὅλους ἐσφαζε, γυναῖκας, ἄνδρας, γέροντας καὶ παιδία πάσης τάξεως, ὥστε ἡ σφαγὴ αὕτη διήρκεσεν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ὥστε οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον εἰς τὸ φρούριον μέχρι μεσημβρίας· ὕθεν πάντες οἱ εἰρηθέντες ἐν μέσῳ τῆς ὁρμῆς ταύτης ἐν στόματι μαχαίρας ἀπέθανον. Ἀλλ' οἱ σωθέντες ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐμπόρων ἐκρύβησαν ἐντὸς ὑπογείων σπηλαίων· παρελθούσης δὲ τῆς ὁρμῆς εὐρέθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐζωγγρήθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δούλοι. Ἐρχόμενοι ἀκατάσχετοι οἱ Τούρκοι πρὸς τὴν πλατεῖαν, πέντε μίλια καιμένην μακρὰν τοῦ Ἀγίου Ῥωμανοῦ ὕθεν εἰσῆλθον, ἀφοῦ ἐβόησαν εἰς τὴν πλατεῖαν ἀνέβησαν εὐθὺς εἰς πύργον ἐφ' οὗ ὕψουτο ὁ Ἅγιος Μάρκος καὶ ἡ σημαία τοῦ γαληννοτάτου αὐτοκράτορος, καὶ οἱ ῥηθέντες ἐθνικοὶ κατεβίβασαν τὴν σημαίαν τοῦ Ἀγίου Μάρκου, καὶ εἶτα ἀπέβαλον τὴν σημαίαν τοῦ γαληννοτάτου αὐτοκράτορος, ἔπειτα δὲ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου πύργου ἀνεβίβασαν τὴν σημαίαν τοῦ Τούρκου δεσπότη. Καταβιβάσθεισάντων δὲ τῶν δύο ἐκείνων σημαιῶν, δηλαδὴ τῆς τοῦ Ἀγίου Μάρκου καὶ τῆς σημαίας τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἀνυψωθείσης τῆς σημαίας τοῦ σκύλου Τούρκου, πάντες ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ πόλει χριστιανοὶ ὠδυρόμεθα μεγάλως διὰ τὴν

(7) « Κλινομένης δὲ τῆς ἡμῶν παρτάξεως Θεόφιλος μὲν ὁ Παλαιολόγος καὶ Δημήτριος ὁ Καντακουζηνὸς ἄνδρες ἄριστοι προσηδῆσαντες πᾶσι τοῖς Ἀγαρηνοῖς καὶ τρέπουσι, καὶ ἐκ τῶν τειχῶν καὶ τῶν κλιμάκων κακῶς ἀπεκρήνισαν καὶ διακαίεσαν ». Φραντζ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Ζ'.

(8) Ὡς τραυματισθεὶς ὑπὸ βέλονος, προσέθεσιν ἐν τῷ περιβώρῳ ὁ συγγρηγμένος.

ἄλωσιν ἣν ἐποίησεν ὁ ῥηθεὶς Τούρκος. Ἀποῦ δὲ ἀνυψώθησαν οὕτω αἱ σημαῖαι ἐκεῖναι καὶ κατεκόπησαν αἱ ἡμέτεραι, εἶδομεν ὅτι ἐκυριεύθη ἐξ ὁλοκλήρου τὸ φρούριον καὶ ὅτι δὲν εἶναι πλέον ἐλπίς νὰ ἀνακτήσωμεν αὐτὸ τότε.

» Εἰπὼν ὑμῖν περὶ τῆς ξηρᾶς θέλω εἰπεῖ ἤδη καὶ περὶ τῆς θαλάσσης. Μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἡμέρας ὁ στόλος λύσας ἐκ τῶν στηλῶν (9), ἐξῆλθε, καὶ ἐλθὼν ἐνεφανίσθη πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀλύσεως τοῦ λιμένος, καὶ ἦλθεν ἵνα συγκροτήσῃ μάχην πρὸς τὴν ἄλυσιν· ἀλλ' ὁ ναύαρχος τοῦ στόλου τούτου εἶδεν ὅτι ὁ ἡμέτερος λιμὴν ἦτο καλῶς κτηρητισμένος ἐκ νηῶν καὶ γαλῆσοι τῶν, καὶ μάλιστα ὅτι περὶ τὴν ἄλυσιν ἦσαν δέκα νῆες μεγάλαι ἐξ ὀκτακοσίων τόνων ἐκάστη καὶ ἐπέκεινα· καὶ φοβηθεὶς ὁ ναύαρχος οὗτος τὸν ἡμέτερον στόλον ἀπερξάσσε καὶ ἀπῆλθε νὰ πολεμήσῃ ὀπίσθεν τοῦ φρουρίου πρὸς τὸ μέρος τοῦ Δαρδανελίου, καὶ ἀφῆκε τὸν λιμένα ἄνευ μάχης, καὶ ἐκ τοῦ ὀπίσθεν ἐκεῖνου μέρους ἀπέβη εἰς τὴν ξηράν, καὶ μέρος αὐτῶν ἀνέβη εἰς τὸ φρούριον πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν (10), ὅπως ληστεύσωσιν εὐκολώτερον, πλούτου πολλοῦ καὶ μάλιστα λίθων πολυτίμων ἐνδοσχομένων ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν Ἰουδαίων. Αἱ ἐν τῷ λιμένι ἐβδομήκοντα φούσαι αἱ ὑπερνεωκληθεῖσαι διὰ τοῦ ὅρου τῆς Περσίας, ὃν ναύαρχος ἦτο ὁ Σαγανόπασας, ὅλοι καὶ αἱ ἐβδομήκοντα ἦλθον διὰ μιᾶς εἰς τὴν ξηράν εἰς τόπον καλούμενον Φανάρι· οἱ χριστιανοὶ ὅμως οἱ ὄντες ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκεῖνου τοῦ τείχους ἀνδρείως ἔτρεψαν αὐτάς.

» Ὅτε ὅμως ὁ ῥηθεὶς στόλος εἶδεν ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἀπώλεσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὅτι ἡ σημαία τοῦ ἡγεμόνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ ἀνυψώθη ἐπὶ τοῦ πρώτου πύργου τῆς πόλεως, καὶ ὅτι ὁ Ἅγιος Μάρκος καὶ ἡ σημαία τοῦ αὐτοκράτορος κατεκόπησαν καὶ κατεβιδιάσθησαν, ἀμέσως ὅλοι οἱ ἐν ταῖς ἐβδομήκοντα ἐκεῖναις φούσαις ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηράν· ἐπίσης δὲ ἀπέβησαν καὶ ὅλοι οἱ ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ Δαρδανελίῳ στόλου, καὶ ἀφῆκαν τοὺς στόλους εἰς τὴν παραλίαν χωρὶς οὐδὲ εἰς νὰ μείνῃ ἐν αὐτοῖς. Ἐπραξάν δὲ τοῦτο διότι πάντες ὤρμησαν λυσσῶντες ὡς σκύλοι εἰς τὴν ξηράν ἵνα ζητήσωσι χρυσόν, ἀδάμαντας καὶ ἄλλα πλούτη, καὶ νὰ αἰχμαλωτεύσωσιν ἐμπόρους· καὶ ἐνθέρμως ἀνεζήτουν τὰ μοναστήρια, καὶ τὰς μοναχὰς ὅλας ἐφείραν εἰς τὸν στόλον, καὶ πᾶσαι κτησχύνθησαν καὶ ἐξεργαστήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐπειτα δὲ ἐπωλήθησαν πᾶσαι ὡς δοῦλαι ἐπὶ δημοπρασίας κατὰ τὴν Τουρκίαν· ἀλλὰ καὶ ὅλοι αἱ παρθέναι κτησχύνθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ἐπὶ δημοπρασίας· τινὲς ὁμῶς τῶν παρθένων τούτων προετίμησαν νὰ πείσωσιν εἰς ῥέεα καὶ νὰ πνιγῶσιν ἢ νὰ πείσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων· οὕτως ἐπραξάν καὶ πολλοὶ ἐγγαμοί. Οὗτοι δὲ οἱ Τούρκοι ἐφόρτισαν σύμπαντα τὸν στόλον αἰχμαλώτων καὶ δόλου πολλοῦ.

Οἱ Τούρκοι οὗτοι εἶχον ταύτην τὴν συνήθειαν· ἀμα εἰσερχόμενοι εἰς τινὰ οἰκίαν, ἀνύψουν ἰδίαν σημαίαν μετὰ τῶν ἰδίων ἐμβλημάτων· τὴν σημαίαν ταύτην βλέποντες ἀνυψωμένην οἱ ἄλλοι Τούρκοι, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δὲν εἰσέρχοντο εἰς τὴν οἰκίαν ἐκεῖνην, ἀλλ' ἀνεζήτουν οἰκίαν ἄνευ σημαίας· καὶ οὕτω ἀνεδιδάσθησαν ἐκ τούτων τῶν σημαιῶν, ἐπὶ πάντων σχεδὸν τῶν μονατηρίων καὶ τῶν νηῶν. Κατὰ τὸν ὑπολογισμόν μου, διακόσαιο χιλιάδες ἐκ τούτων τῶν σημαιῶν ἀνυψώθησαν ἐν πάσαις ταῖς οἰκίαις κατὰ πᾶσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν· καὶ δέκα εἶχε μία τις οἰκία, διότι τοῦτο ἐγένετο πρὸς τε χαρποποίησιν τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ, καὶ πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς μεγάλης νίκης. Αἱ σημαῖαι αὗται ἔμειναν ἐπὶ τῶν οἰκιῶν καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, οἱ δὲ Τούρκοι καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔσφαζαν ἀναριθμήτους χριστιανούς· τὸ αἷμα ἔρρεεν εἰς τὴν γῆν ὡς ἂν εἶχε βρέξει, καὶ ὡς ἂν ἔτρεχε τὸ ὕδωρ ἐντὸς βυάκων οὕτω πῶς ἔρρεε τὸ αἷμα· τὰ πτώματα τῶν τε χριστιανῶν καὶ τῶν Τούρκων ἐρρίφθησαν εἰς τὸ Δαρδανέλιον, καὶ παρετύροντο ὑπὸ τοῦ ρεύματος ὡς πέπονες ἐντὸς ὀχετῶν. Περὶ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος, εἴτε ζῶντος εἴτε ἀποθνήσκοντος, πῶποτε ἐγένετό τι γνωστόν· λέγουσι δὲ τινες ὅτι εὗρέθη μετὰ τῶν πεσόντων, ἀποπνιγείς, ὡς λέγεται, ὅτε οἱ Τούρκοι εἰσέρχοντο διὰ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ (11). Ἀλωθείσης λοιπὸν ἐξ ὁλοκλήρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὐδεμία ἀπελείπετο ἐλπίς ἡ ἢ τῆς σωτηρίας ἡμῶν διὰ τοῦ ἡμετέρου στόλου, ἡ σύντριψις τῆς ἀλύσεως ἣτις ἐφρασκε τὸν λιμένα καὶ ἡ ἐξοδος ὅλων τῶν ἡμετέρων νηῶν καὶ γαλῆσοι τῶν.

Μετὰ ταῦτα διηγᾶται ὁ Ν. Βάρδαρος πῶς ὁ Μισπέρ Ἀλοΐσιος Διέδος ὁ λιμενάρχης, ἐλθὼν πρὸς τὸν ἐν Περσίᾳ Γενουήνσιον διοικητὴν ἵνα συνεννοηθῇ περὶ τῆς φυγῆς τῶν πλοίων, ἐκρατήθη ἐπιβούλως παρ' αὐτοῦ κλείσαντος καὶ τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, πῶς ἐπὶ τέλους ἠλευθερώθη, καὶ πῶς, κοπείσης διὰ πελέκεως τῆς ἀλύσεως, ἱκανὰ πλοῖα ἐξῆλθον, καὶ ναυλοχῆσαντα ἀρόβως ἐκεῖ ὅπου ἐνελημνίζε καὶ ὁ ἐχθρικός στόλος, διότι πάντα τούτου τὰ πληρώματα ἀποβάντα ἐλθίζον τὴν πόλιν, περιέμενον μέχρι μεσημβρίας καὶ ἄλλους ἐκ τῶν ἐμπόρων· μάτην ὅμως, διότι οἱ μὲν εἶχον φανευθῇ οἱ δὲ αἰχμαλωτισθῇ. Καταστρέφει δὲ τὴν περὶ τῆς ἀλώσεως διήγησιν οὕτω πῶς· » Ὅθεν ἡ μάχη διήρκεσεν ἀπὸ τῆς αὐγῆς μέχρι τῆς ἐνάτης (12), γενομένης ἐν τοσούτῳ καὶ τῆς σφαγῆς· ἀπὸ τῆς ὥρας ὁμῶς ταύτης καὶ περὶ τῆς πύλης πάντες ἡχμαλωτίσθησαν. Τοῦ μισ-

(9) Τοῦ Διπλοκονίου ὅπου ἐνεκλύετο.

(10) Zudeca, τὴν συνοικίαν διὰ τῶν Ἑβραίων, Ἑβραῖα καὶ ληγομένην σήμερον ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(11) » Ὁ αὐτοκράτωρ παρακαλεῖ νὰ τὸν φωνάσωσι οἱ περὶ αὐτόν, ὥρμητον ἀκάθεκτος μετὰ τοῦ ξίφους, ἔπεσαν, ἀνηγέρθη, καὶ πάλιν ἔπεσε, καὶ οὕτω ἀπέθανε. » Ταῦτα γράφει ἐν τῷ περιηγητικῷ ὁ Ν. Βάρδαρος, σύμφωνα καὶ πρὸς τὰ ἱστορούμενα ὑπὸ τοῦ Λούκα καὶ Φραντζῆ. » Βρυζόμανος ὡς λέων, λέγει αὐτός, καὶ τὴν βρυζαίαν ἐσπασμένην ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀπέσφαξε, καὶ τὸ αἷμα παταμποῦν ἐκ τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔρρεε. »

(12) » Ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἐγγινώσκον ἀπὸ ὥρας πρώτης τῆς ἡμέρας ἕως ὥρας ὀγδόης. » Λούκ. Κεφ. Ν.

πέρ' ἱερωνόμου Μινότου, τοῦ ἡμετέρου Βαύλου, τὴν κεφαλὴν ἀπέκοψεν ὁ δασπότης. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γενομένης τὸ χιλιοστὸν τετρακοσιοστὸν καὶ πεντηκοστὸν τρίτον ἔτος, τὴν εἰκοστὴν ἐννάτην τοῦ Μαΐου μηνός, ἡμέραν Τρίτην. »

Ἐν δὲ τῷ περιθωρίῳ προστίθεται καὶ αὕτη ἡ σημείωσις: « Ἡ χιμαλωτίσθησαν 60 χ., καὶ οἱ Τούρκοι εὗρον ἄπειρα πλοῦτη. Ὑπελογίσθη ἡ ζημία τῶν χριστιανῶν δουκὰτα 200,000 ἡ δὲ τῶν ὑπηκόων (13) δουκὰτα 100,000.

Τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Ν. Βαρδάρου τελευτᾷ διὰ τῆς καταγραφῆς τῶν ὀνομάτων τῶν εὐγενῶν Ἑνετῶν, τῶν τε πεσόντων κατὰ τὴν μάχην, τῶν μετ' αὐτὴν καρατομηθέντων, τῶν ἐξανδραποδισθέντων καὶ τῶν φυγόντων τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν σφαγὴν. Οὐδὲν δὲ ἄλλο περιέχει περὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν. Ἀλλὰ γνωστὸν ὅτι ἀποκοπεῖσα ἡ κεφαλὴ τοῦ ἡμετέρου αὐτοκράτορος περιεφέρθη, ὡς μνηστεύει ὁ Δούκας, δίκην θριάμβου ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν, καὶ ὅτι, ὡς κατεχόμενος ὑπὸ τῶν συμμάχων τοῦ Μωάμεθ Γενοσησίων, ὁ Γαλατᾶς μόνος ἐσώθη, δυνάμει τοῦ ὁρκομωτικῶς δι' οὗ ὁ κατακτητὴς εἰσέλασεν εἰς τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ εἰς τὸν μέγαν προφήτην τοῦ Μωάμεθ, καὶ εἰς τὰ ἑπτὰ Μουσάφια, καὶ εἰς τοὺς 124 χιλιάδας προφῆτας τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ πάππου του καὶ τοῦ πατρὸς του, καὶ πρὸς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τὰ παῖδιά του καὶ εἰς τὸ σπαθί ὅπου ζώνεται » (14), ἀπὸ τῆς πανωλεθρίας ἐκείνης.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ.

—οοο—

Κύριε Συντάκτα (*)!

Μόλις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἀφιξίν μου ἀπὸ Πατρούπολιν, ἔτυχεν εἰς χεῖράς μου τὸ 186 φυλλάδιον τῆς πολλοῦ λόγου ἀξίας Παρδάρας τὸ δημοσιευθὲν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1857, καὶ ἐν σελ. 425 ἀνέγνωσα εὐχαρίστως τὴν ἐκ Κερκύραν ἐπιστολὴν τοῦ φίλου σας Π. Α., ἀφορῶσαν τὴν περιγραφὴν δύο βιβλίων τυπωθέντων ἐν Μοσχόπολει τὸ 1741, καὶ μὴ ἀναφερομένων ἐν τῷ καταλόγῳ μου.

(13) Ὑποθέτομεν ὅτι ὑπηκόους (subditi) ἔνεον τοὺς ξένους, τοὺς μὴ Ἕλληνας· διότι καὶ σήμερον ἐν τῇ Τουρκίᾳ οὐ οὐκ ἔστι οὐδὲν ὀνόμαζον τοὺς μὴ ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ τοὺς τῶν ξένων δυνάμειν.

(14) Hammer, τόμ. Β', βιβλ. ΙΒ', στήμ. 31.

(*) ΣΗΜ ΠΑΝΔ. Δημοσιεύοντες τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν, κρίνομεν ἀρμοδίαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ κερκαλίσομεν πάντας τοὺς ἔχοντας βιβλία ὧν τὰ ὀνόματα δὲν περιλαμβάνονται ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Κ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, νὰ στείλωσιν ἡμῖν ἀκριβῆ καὶ ἀπαράλλακτον σημείωσιν τῶν τίτλων, τῶν σελίδων, τοῦ σχήματος καὶ τῶν ἄλλων ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν αὐτῶν, ὅπως δημοσιεύομεν αὐτὴν, καὶ εὐκολύνωμεν οὕτω τὸ ἔργον τοῦ φιλογραφικοῦ συγγραφέως.

Ἡ ἑλλειψίς αὕτη, ὡς καὶ ἐτέρων βιβλίων, θέλει ἀναπληρωθῇ παρ' ἐμοῦ εἰς τὸ Γ'. Μέρος τοῦ πονήματός μου, ὅπερ προσεχῶς θέλω δημοσιεύσει ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Προσθήκαι καὶ Διορθώσεις εἰς τὸ Α' καὶ Β' Μέρος τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας, ἐνθαῤῥυνθεὶς εἰς τὸ πολύμοχθον ἔργον τοῦτο ἀπὸ τὰ φιλόφρονα ἄρθρα τὰ ἐκδοθέντα περὶ τοῦ Καταλόγου μου ὑπὸ διαφόρων φιλολογικῶν ἐφημερίδων τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων τῆς σοφωτάτης Γερμανίας.

Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ ὅτι καταγίνομαι πάντοτε εἰς τὸν πλουτισμὸν τοῦ Καταλόγου μου, σπεύδω ν' ἀναγγεῖλω εἰς ὑμᾶς, ὅτε πρὸ χρόνου πολλοῦ κατέγραψα τὸ βιβλίον Ἀκολουθία τῶν Ἀγίων Πατερικαῖδεκα κτλ. ἐκ τοῦ ἐν Λειψία τυπωθέντος κατὰ τὸ 1847 πονήματος Vita S. Clementis Episcopi Bulgarorum, Græce edidit Franciscus Miklosich. Phil. et Jur. Doctor. Vindobonæ 1847, εἰς 8ον.

Ἦρπετοῦμαι δὲ τῆς παρούσης εὐκαιρίας ἵνα ἐπενθυμίσω εἰς λογίους τινάς, οἵτινες ἐπικρίνουν τὸ ἐθνικὸν πόνημά μου μὲ τὰς λέξεις, *der είναι ἔντελός*, ὅτι ἐγὼ πρῶτος ἐκήρυξα τοῦτο ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Α'. μέρους αὐτοῦ, ποιούμενος μνείαν τῆς καλῆς ὑπαδοχῆς ἧς ἔτυχεν τὸ 1815 ὁ παρ' ἐμοῦ δημοσιευθεὶς κατάλογος, ὅστις δὲν περιελάμβανεν εἰμὴ τὰ βιβλία τοῦ ἀοιδίμου εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος κόμης Γουίλφορδ. Ομιλῶν περὶ τοῦ Καταλόγου τούτου ὁ μακαρίτης Καθηγητὴς Δομνάνδος ἐν τῇ γαλλικῇ ἐφημερίδι του, Courrier d'Orient, ἀριθ. 41, 9 Ἰουνίου 1815, προσέθετο τὰ ἐφεξῆς: « Quoique ce Catalogue ne soit pas complet, comme le fait remarquer M. Papadopoulos lui-même, toutefois ce travail bibliographique est le plus complet qui ait paru jusqu'aujourd'hui, et remplit un vide qui se faisait remarquer dans la littérature. » Σαφέστερον δὲ ὁμίλησεν ἐσχάτως ὁ λόγιος συντάκτης τῆς Ἐφημερίδος τῶν Φιλομαθῶν, ἀναγγέλλων ἐν τῷ ἀριθ. 225 τὴν δημοσίευσιν τοῦ Β' μέρους τοῦ Καταλόγου μου μὲ τὰς ἐφεξῆς λέξεις: — « Τὸ βιβλίον τοῦ κυρίου Βρετοῦ χρησιμεύει ἔτι καὶ ὡς βάζις τῆς κατὰ τὸ διαληφθὲν διάστημα ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἅτε περιέχον οὐ μόνον ξηρὰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν διαφόρων ἐκδοθέντων συγγραμμάτων, ἀλλὰ καὶ εὐσυνόπτως τοὺς βίους τῶν ἐπισημοτέρων συγγραφέων, μεταφραστῶν καὶ ἐκδοτῶν Ἑλλήνων καὶ ἄλλας σπουδαίας καὶ περιέργους σημειώσεις. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐν λόγῳ σύγγραμμα πρωτοφανὲς εἰς τὸ εἶδος αὐτοῦ φάνηται, ἐννοεῖ ἕκαστος πόσοι ἐχρειάσθησαν κόποι καὶ πόσαι ἀπληντήθησαν δυσκολίαι εἰς τὴν σύνταξιν αὐτοῦ, καὶ πόσος ἔδαπανήθη χρόνος εἰς συλλογὴν καὶ ἐξακρίβωσιν τῶν περιεχομένων. Ἄν ὑπῆρχεν ἕτερόν τι πρωτότυπον, ἤθελεν εὐκολώτερον ἀναπληρώσει τὰ ἐλλείποντα καὶ διαχωρματίσθαι οὕτως εἰπεῖν τὴν ὑπογεγραμμένην ἥδη εἰκὼνα ὁ Κ. Βρετός, ἀλλὰ μὴ ὑπάρχοντος τού-